

МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ГАНСА ЗАЙДЕЛЯ В УКРАЇНІ

**МЕДІАЦІЯ В СУДОВІЙ, ПРАВООХОРОННІЙ
ТА ПРАВОЗАХИСНІЙ СИСТЕМАХ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(30-31 травня 2019 року)

Одеса – 2019

УДК 347.9:347.127.15(08)
М42

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах:
М42 матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 30-31 травня 2019 р.
— Одеса: ОДУВС, 2019. — 253 с.

УДК 347.9:347.127.15(08)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА МЕДІАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасній юридичній літературі, присвяченій проблемам кримінального процесу, на даний момент часу постійно відбувається пошук альтернатив щодо кримінального переслідування. Ці правові моменти віднайшли свій прояв у міжнародному та у національному законодавстві. Аналіз міжнародних правових документів ООН і Ради Європи про альтернативи у кримінальному переслідуванні вказують на те, що на наднаціональному рівні більш детально розробленою і рекомендованою для застосування у національних юрисдикціях є медіація. Це підтверджується перш за все наявністю міжнародного правового документа, а саме Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (99) 19, присвяченій медіації у кримінальних справах як альтернативі кримінальному переслідуванню (далі - Рекомендація) [1].

Разом з тим в преамбулі Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (далі - Комітет міністрів) зазначено, що «держави-члени все більше прагнуть використовувати медіацію в кримінальних справах як гнучку, доступну, націлену на дозвіл істоти конфлікту міру» [6]. Дуже доречним є те, що медіація у даному випадку розцінюється як доповнення до традиційного кримінального процесу або як альтернатива йому.

Крім того, Комітет міністрів врахував необхідність особистої «... активної участі у кримінальному процесі потерпілого, правопорушника, а також залучення до нього місцевої громади». На нашу думку, не менш важливим за своїм смисловим навантаженням є і визнання за потерпілим «законного інтересу мати більш вагому роль при визначенні правових наслідків заподіяної йому шкоди, вступати в діалог з правопорушником, отримувати від правопорушника вибачення і відшкодування збитку» [1].

Із змісту положень Рекомендації випливає посилення ролі потерпілого у кримінальному процесі, що переходить із розряду передумов для розвитку медіації в одну зі складових її концепції. Крім цього Комітет міністрів в преамбулі Рекомендації врахував «... необхідність розвитку почуття відповідальності у правопорушника, надаючи йому тим самим можливість для виправлення, що сприяє в подаль-

шому його поверненню в суспільство і реабілітацію» [1]. Вважаємо, що зазначене положення допомагає повернути злочинців на колишній соціальний рівень (до моменту вчинення злочину).

За загальним правилом Комітет міністрів в преамбулі Рекомендації визнав, що «медіація може посилювати розуміння як окремою людиною, так і місцевим співтовариством, їх важливої ролі у попередженні та стримуванні злочинів, а також у вирішенні супутніх конфліктів, сприяючи цим досягненню цілей правосуддя у кримінальних справах більш конструктивними і менш репресивними засобами» [1].

Однак слід відзначити, що Комітет міністрів не включив в Рекомендацію визначення поняття «медіація», завдяки чому з'явилася можливість у науковців для його широкого тлумачення. Так, на думку Ю. Д. Притики, медіація являє собою переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору [2, с. 12]. В. В. Резнікова визначає медіацію як альтернативний спосіб вирішення спору, що являє собою структурований переговорний процес, який здійснюється за допомогою незалежного, нейтрального та кваліфікованого посередника (медіатора), що допомагає сторонам спору самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін спору [3, с. 14].

Водночас із змісту Додатків до Рекомендації також можна сформулювати визначення поняття «медіація». Так, у розділі I Додатка до Рекомендації міститься положення про те, що вказівки на застосування медіації «відносяться до будь-якого процесу, в рамках якого потерпілому і правопорушнику надається можливість, в лікарнях за добровільною згодою, за допомогою неупередженої третьої сторони (медіатора) брати активну участь у вирішенні проблем, що виникли в результаті злочину» [1]. Як бачимо усі, наведені вище визначення, за винятком незначних розбіжностей, є переважно схожими.

Отже, відповідно до викладеного вважаємо, що поняття «медіація» є більш широким, зокрема ніж поняття «посередництва», за своїм змістом і означає форму вирішення конфлікту, включаючи в себе наступні елементи: посередництво як засіб, що визначає природу медіації; кримінально-правовий конфлікт, як необхідну передумову і предмет дозволу; процедуру (форму) як елемент, який акумулює порядок і умови медіації.

Повертаючись до положень вищезазначеної Рекомендації, слід процитувати Л. В. Головка, який справедливо зазначив, що «дану

Рекомендацію жодним чином не слід сприймати як суто кабінетний документ – навпаки, вона відображає багатий досвід застосування інституту медіації у кримінальних справах, наявний в США і Великобританії, Франції і Німеччині, Бельгії та Нідерландах, а з недавніх пір ще й в Польщі, Чехії і т.д.» [4, с. 128]. Ми повністю погоджуємося з думкою автора і додамо, що досвід розвинених країн щодо впровадження медіації, відображений у Рекомендації, напряду сприяє його використанню і в нашій державі.

Не можна залишити без уваги і пояснювальну записку до Рекомендації, яка узагальнює досвід застосування медіації у кримінальних справах в країнах Європи. У якості основних моделей названі: неформальне посередництво (здійснюється працівниками органів кримінальної юстиції, наприклад, прокурором або уповноваженим соціальним працівником); традиційні сільські або племінні сходи (характерні для тісно згуртованих товариств, яких вже не знайти у сучасних розвинених країнах); посередництво між потерпілим і правопорушником – аналог сучасної медіації, яка застосовується більшістю європейських держав (медіаторами можуть виступати поліцейські, працівники суду і прокуратури або незалежні громадські організації); програми переговорів про компенсації, які існують для того, щоб визначити розмір матеріальної чи іншої компенсації потерпілому у випадку заподіяння йому шкоди, яка буде призначена на підставі рішення суду. Відзначимо, що такі програми іноді включають в себе організовану медіатором зустріч сторін, але посередники частіше вважають за краще відносно прості і короткі співбесіди з кожною стороною окремо, оскільки під час переговорів про компенсації немає мети – примирення сторін, а лише обумовлюються умови виплати матеріального відшкодування; громадські суди – здійснюють передачу кримінальних справ прокуратурою або судами на розгляд місцевим співтовариством за прийнятими в ньому правилами, які відрізняються більшою гнучкістю і відсутністю формалізму, часто включають в себе елементи посередництва і переговорів; сімейні та громадські конференції, де передбачено зустріч не тільки потерпілого і правопорушника, але також рідних і близьких правопорушника, представників таких установ, як поліція і органи юстиції для неповнолітніх, а також часом і прихильників потерпілого [1].

Вказані моделі медіації лише узагальнюють зарубіжний досвід її застосування, залишаючи за національними юрисдикціями право на вибір при дотриманні принципів медіації, які передбачені Рекомендацією: добровільність, конфіденційність, загальнодоступність та

застосування на будь-якій стадії кримінального судочинства (принцип «вільної стадії») [1].

Таким чином, вважаємо, що подальша розробка наукової концепції організації і процедури кримінально-правової медіації, як найбільш прогресивної альтернативи кримінальному переслідуванню (з урахуванням наднаціональних тенденцій і стану сучасного українського кримінально-процесуального права) для її нормативного закріплення і успішного застосування в українському кримінальному процесі не тільки теоретично перспективна, але і продуктивна в практичному значенні.

Список використаних джерел:

1. Рекомендация № R (99) 19: принята Комитетом министров Совета Европы 15 сент. 1999 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intermediation.narod.ru/index/0-34>

2. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / Ю. Д. Притика. – К., 2006. – 56 с.

3. Резнікова В. В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів / В. В. Резнікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – Вип. 90. – К., 2012. – С. 10-15.

4. Головка Л. В. Институт уголовно-правовой медиации и его перспективы развития / Л. В. Головка // Закон. – 2009. – № 4. – С. 127-135.

Головацький О. О. МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ США: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД.....	51
Голуб В. О. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ГІБРИДНИХ МЕТОДАХ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ.....	55
Голуб О. А. МЕДІАЦІЯ У ПРОЦЕСІ МИРОБУДУВАННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.....	58
Грищенко О. А., Марченко О. А. «ПРИМИРЕННЯ» ТА «МЕДІАЦІЯ»: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ.....	61
Домброван Н. В., Домброван О. І. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І КРИТЕРІЇ МЕДІАЦІЇ.....	64
Дришлюк В. І. СПІВВІДНОШЕННЯ МЕДІАЦІЇ, МИРОВОЇ УГОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	69
Дулгер В. В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА МЕДІАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ... 73	73
Дутко А. О., Заболотна М. Р. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	76
Журавель А. В. ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	80
Засць О. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	86
Звонок О. С. ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЛУГАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА.....	88
Клепка Д. І. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	92
Ковальова О. В. РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ТА ІНШИХ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ПОЛЩЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ... 97	97
Конопельський В. Я., Плужнік О. І. ПОНЯТТЯ МЕДІАЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	101
Корнієнко М. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	105